

Константин Пенчев е юрист, национален омбудсман на България от 2010 г., председател на Върховния административен съд (2004-2010). През 2014 г. в качеството си на омбудсман той сезира ВАС за противоречивата практика по обжалването на решения на Комисията по досиетата. Тази седмица стана ясно, че [Общото събрание на ВАС е отказало да се произнесе по случая.](#)

Сайтът

desebg.com

публикува интервю с

Константин Пенчев,

в което той коментира поредния опит да бъде блокиран процеса на огласяването на сътрудниците на тоталитарните комунистически служби.

Г-н Пенчев, как се стигна до тази ситуация, вие, в качеството си на национален омбудсман да сезирате Върховния административен съд (ВАС) да се произнесе по противоречивата си практика при дела на лица, чиято принадлежност към тоталитарните комунистически служби е обявена от Комисията по досиетата?

– За да обясня случая по-подробно, ще се върна малко по-назад във времето. Спомняте си сагата с досиетата, която продължи през целия преход, колко години се дискутираше да се разкриват ли или не сътрудниците на Държавна сигурност, дали да има закон или не. Хората вероятно си спомнят, че първо имаше един опит за отваряне на досиетата по времето на правителството на СДС начело с Иван Костов през 1997 г. Тогава обаче Конституционният съд прие, че наличието на картони не е достатъчно доказателство, че лицето е принадлежало към органите на ДС (при наличието на трима агенти на ДС в състава на Конституционния съд, бел. ред.).

Написано от Христо Христов
Четвъртък, 12 Март 2015 13:32

След това в 40-то Народно събрание през 2006 г. по време на тройната коалиция (БСП, ДПС и НДСВ) имаше много оживени дебати. Накрая беше приет законопроект, в който хора като Татяна Дончева от БСП и Касим Дал от ДПС тогава активно участваха. Беше приет един закон, който няма нито една оценъчна нотка в него, закон, в който няма лустрационни текстове, закон, с който се създаде една нова Комисия, която беше задължена от законодателя да оповестява наличието на документи за хора, заемащи определени длъжности.

Законът не коментира как и дали са работили сътрудниците, а само се обявяват документите, във вида им, в който са съхранени. Това е смисълът на закона, най-общо казано и от него няма абсолютно никакви наказателни или лустрационни последици за хората, чиито имена са обявени.

Още в началото след приемането на закона за досиетата неговото прилагане беше атакувано от един бивш следовател, станал после депутат, Павел Димитров се казваше, от Варна, чието име беше обявено с едно от първите решения на Комисията. Това беше първата жалба в Административния съд София-град, дело, по което съдийката уважи жалбата. Тя възприе тезата, че нямало достатъчно доказателства, за да се обяви принадлежността на лицето. Дори беше написала, че съкращението ДС не било достатъчно ясно дали се отнася за Държавна сигурност.

Тогава делото дойде при нас във Върховния административен съд и аз много добре си спомням, че ние обсъждахме въпроса и основната цел на закона, а не конкретното дело. Абсолютно единодушно стигнахме до извода, че смисълът на закона, такъв какъвто той е като продукт на един важен обществен дебат и законодателно решение на парламента, е обявяването на лицата, за които в Държавна сигурност и разузнавателните служби на БНА има документи. За нас тогава във ВАС нямаше съмнение относно наличието на документи. И беше възприет този подход. Не знам толкова дълги години вече да е излизало решение в обратния смисъл. До тези две решения в края на 2013 г. За тях аз бях информиран от председателя на Комисията по досиетата Евтим Костадинов, тъй като аз не следя практиката на ВАС. Той ми каза, че има две решения в обратния смисъл и разбрах, че става въпрос за противоречива практика.

Омбудсманът има правомощие да сезира съда при противоречива практика и аз това направих. Защото най-големият бич и най-голямото съмнение за корупция и за липса на справедливост е, когато по аналогични случаи съдът излиза с различни решения. Това е вредно. Трябва да има предвидимост в правосъдието.

Задах на съдиите конкретни въпроси, дали оттук нататък трябва да има някакви други доказателства, които да мотивират Комисията при обявяване на името на даден човек, заемащ публична длъжност? И на второ място, трябва ли Комисията да се мотивира защо посочва това име? Решението се забави доста, но това не ме учуди, като бивш председател на ВАС знам колко трудно е да се съберат всички съдии и да има мнозинство.

В случая обаче до произнасяне не се стига.

– Много се изненадах, когато отново от Комисията ми казаха, че Общото събрание е отхвърлило искането ми. Тогава влязох в сайта на ВАС и видях нещо много странно. Тогава за първи път разбрах, че ВАС е изработил някакъв вътрешен правилник, според който, когато не може да се постигне мнозинство от Общото събрание на съда, не се взима решение.

В случая ВАС не са взели решение в подкрепа нито на новата практика по тези две последни дела, нито на старата практика. ВАС е изпаднал в невъзможност да се произнесе, като по този начин моето искане е останало без разглеждане. Оттук нататък следва, че всеки състав на съда може да се произнася както си иска по тези спорове. За едни случаи съдът ще потвърди решенията на Комисията, в други случаи при същите условия това няма да се случи.

В момента това е положението. По този въпрос ВАС повече няма да се произнася. В практиката си досега той в общо 93 съдебни спорове е отсъдил в полза на Комисията, по 2 дела решенията са в полза на жалбоподателите. Аз се питам, след като така ще се решават тези казуси, какво ще правят съдиите в Административния съд София-град, където делата се гледат на първа инстанция? На един съдия ще му бъде потвърдено решението във ВАС, а на друг не. Дори от тази гледна точка се получава разминаване. А от гледна точка на жалбоподателите, сигурно някои от тях ще гледат делата им да попаднат на този съдебен състав, който е решил случая в полза на подалия жалбата.

Каква е отговорността на ръководството на ВАС, а и на Общото събрание, след

като точно по случая с досиетата самите съдии създават един прецедент, като отказват да изпълнят конституционните си задължения и да уеднаквят съдебната практика?

– Още повече, че става въпрос за съдии от едно и също отделение, които по начало са разглеждали тези 93 дела, по които няма противоречива практика. Това не са никакви нови хора, които идват с ново виждане, които сега започват работа и нямат представа как са се произнасяли колегите им до момента.

Много е важно да се подчертае, че когато един съд решава да промени досегашната съдебна практика, той трябва в своите мотиви да обясни защо променя съображенията на предишните съдебни състави и защо възприема нова практика.

Но това също не е направено.

– Да, съдът по тези две дела, по които има различни от предишната практика, решения, не се е мотивирал, защо решава да променя практиката.

Тук има и един друг важен момент. В контекста на целия разказ за процеса на отваряне на досиетата и приемането на закон за разкриване на сътрудниците не споменахме, че през 2012 г. [Конституционният съд с пълно мнозинство се произнесе в полза на закона](#) **именно в конституционносъобразността на онези текстове, по които Комисията по досиетата обявява сътрудници с унищожени документи в делата им. КС тогава прие, че не следва да се съди за принадлежността на едно или друго лице по обема на документите за него в архива, тъй като всички знаем, че част от досиетата са унищожени през 1990 г. в края на управлението на БКП.**

– Да, и нека да не забравяме, че това решение на Конституционния съд беше предизвикано от състав на същото отделение на ВАС. Още тогава това сезиране за мен беше една червена лампа, че във ВАС се прави опит за промяна на дотогавашното становище по тези дела. Конституционният съд обаче не възприе тезата, че

обявяването на принадлежност по документи като картони и регистри е противоконституционна и вероятно сега във ВАС са решили сами да си променят практиката.

Защо аз припомних как беше приет законът за досиетата? Защото той беше приет консенсусно – със съгласието на управляващите от БСП, ДПС и НДСВ и от опозицията, а също така получи и подкрепата на гражданското общество. И в един момент обаче след приемането на закона някои започнаха да търсят начин той да не заработи, при положение че дори БСП вкара най-много свои представители в Комисията, председателят ѝ беше от БСП. Изведнъж след няколко месеца част от това политическо мнозинство започна да обвинява председателя, да атакува Комисията, но така или иначе никой не посмя да отмени закона. Затова изглежда, че уж всички приеха този закон, а никой не го иска. И когато Комисията изпълнява закона тя става обект на нападки – в продължение на години вече сме свидетели на това положение.

Сега с опита да се промени съдебната практика във ВАС като че ли се намери „верният път“ и съдът ще бъде този, който ще казва как да се прилага законът. Замисълът на законодателя може да е бил един, в случая да се огласят сътрудниците на тоталитарните служби, но ВАС ще налага практика точно в обратния смисъл.

Стигаме до абсурдното положение, при което законодателят изрично не е дал право на Комисията да дава оценки и да събира доказателства при обявяването на лицата, за които има наличие на документи като сътрудници, а сега ВАС променя смисъла и задължава Комисията да събира допълнителни доказателства. Не е ли е абсурдно съдът без мотиви да решава да променя смисъла на закона, както сега се получава на практика, при условие, че пропуска този важен момент с тайното прочистване на досиетата през 1990 г. и няма как Комисията да събира доказателства, когато едно досие е било унищожено и в архива са останали само регистрационни картони и регистри?

– Това е една празнота в нашето право. Постановленията на общите събрания на двете върховни съдилища – касационния и административния – са повече от закони. Техните тълкувателни решения са изключително важни за това каква съдебна практика ще се прилага. И пак повтарям, в случая с досиетата ВАС е отказал да се произнесе и в резултат на това противоречивата практика ще продължи. В някои страни като Германия Конституционният съд има правомощие да отменя тълкувателни решения на върховните съдилища. В България няма орган, който може да отмени постановление на

върховния съд. В случая излиза, че Народното събрание е приело един закон, Конституционният съд потвърждава неговата конституционност, но ВАС се опитва да прекрои закона.

Какъв според вас е изходът от това положение?

– Може да се мисли в посока на допълнение в закона за досиетата, чрез което да се избегне този подход, който ВАС възприема, след като 8 години законът функционира и съдебната практика е била доскоро непротиворечива. Макар че аз лично не вижда колко по-ясно от сегашните текстове в закона може да се каже това. Ако парламентът има воля да довърши действието на закона за досиетата може да помисли как да се излезе от положението, което ВАС създава с противоречивата си практика.

Ако погледнем към другите страни от бившия Източен блок никъде не е имало такава голяма съпротива срещу отварянето на досиетата, както е нас, включително и чрез използването на ВАС, както казахте, да прекрои закона за досиетата, по начин различен от философията му, прието от Народното събрание. Какъв е коментарът ви?

– Ние в България стигнахме най-трудно до отварянето на досиетата. Важно е да не се забравя, че този закон беше приет с консенсус. Казват се имената – без присъда, без оценка, без лустрация. Това е максималният компромис. Колко вече опита обаче се направиха да бъде спънат закона и на колко атаки срещу Комисията станахме свидетели. Какво прави сега ВАС, след като за 80 процента от обявени досега е взимал едно становище, а оттук за останалите 20 процента ще решава по друг начин? Така излиза. С противоречивата си практика ВАС ни връща в изходно положение. Това не е добре. Съдът става пречка да се изпълни докрай закона, защото ние знаем, че законът да досиетата няма да действа вечно, Комисията по досиетата е с мандат и в един момент тя ще изчерпи дейността си. Съдът трябва да работи за стабилност, за една предвидимост, за справедливост, а сега се получава напълно обратното. Какво показваме сега? Че нямаме воля да извървим докрай пътя на отварянето на досиетата.

Според вас има ли „гнили ябълки” във ВАС, когато говорим за казуса с досиетата,

при който съдът вместо да разрешава проблеми ги създава?

– Аз не мисля, че в случая може да кажем това, тъй като изразът за гнилите ябълки го употреби френският посланик по определено дело, може би с определен интерес и за конкретен съдия. Тук става дума за един принципен въпрос и според мен положението е много по-опасно. Явно е, че става въпрос за едно нежелание на ВАС да се произнесе по този въпрос. Или по-скоро желание да се отстъпи от досегашната практика, която е мотивирана и да се възприема нова практика, която не е мотивирана. Аз не знам друг случай, в който Общото събрание на ВАС отказва да вземе решение и то, без да излага мотиви. По този начин се създава една непредвидимост оттук нататък.

Не е ли е странно и абсурдно 25 години след краха на комунизма да се използва съда за блокиране на отварянето на досиетата докрай, нещо, което другите страни в Централна и Източна Европа отдавна го направиха?

– Както в миналото един философ е казал „всичко действително е разумно“. Значи щом го има не е странно. Това е част от действителността, част от нас, от нашето общество.